

SEMANTICA AȘTEPTĂRII ÎN PIEȘA DE TEATRU UȘA DE MATEI VIȘNIEC

ANDREEA-DIANA ALBU
Universitatea de Vest din Timișoara

Cuvinte cheie: *așteptare, moarte, anticameră, spațiu, frică.*

Scriitor complex, Matei Vișniec se remarcă, în primul rând, ca dramaturg. Ținând cont de valoarea și de numărul mare al pieselor sale de teatru, ca și de reputația excepțională de care se bucură, la nivel mondial, poate fi considerat, de departe, cel mai prolific și bine receptat dramaturg român. Piese sale sunt traduse în peste 30 de limbi, fiind montate pe scene importante din întreaga lume. Acestea dispun de o adevărată încărcătură semantică, fiind deschise spre analiză și interpretare.

Așteptarea devine temă recurentă în dramaturgia lui Matei Vișniec. Aceasta este puternic resimțită de majoritatea personajelor sale. O piesă de teatru reprezentativă în acest sens este *Ușa*.

Piesa debutează cu un sfat lansat de Personajul 1: „Trebuie să fiți calm. În asemenea împrejurări, e nevoie de calm și de răbdare”¹. Calmul, atât de necesar în astfel de situații, devine pentru personaje utopic, fiind înlocuit uneori cu frica, alteori cu angoasa. Așteptarea imposibil de explicat a celor patru personaje trimite spre ideea de final, de lipsă de scop, de moarte: „Ați simțit că nu mai puteți rezista, că existența dumneavoastră nu mai are sens. În sfârșit, ați ales această soluție”².

În piesa *Ușa* se remarcă, în primul rând, existența unui topos fundamental, în *sala de așteptare* adunându-se, de fapt, toate fricile și

¹ Matei Vișniec, *Opera dramatică 1*, București, Editura Cartea Românească, 2017, p. 45.

² *Ibidem*, p. 48.

coșmarurile personajelor. Omul devine incapabil să reacționeze, să spere, să caute o posibilă salvare: „Oriunde am pleca nu-s decât săli de așteptare... Numai și numai săli de așteptare... Mii și mii de săli de așteptare... Milioane de săli de așteptare... Chiar și dincolo de ușă nu-i decât o sală de așteptare. Unde vrei să plecăm?”³.

Această perspectivă trimite spre inutilitatea acțiunilor întreprinse de aceste personaje, care, oricât s-ar strădui să acceadă spre un alt nivel, se vor izbi permanent de câte o sală de așteptare, respectiv de câte un obstacol care le va ține pe loc. De aici, neputința de a se salva și alegerea de supunere în fața destinului.

Personajele trăiesc cu teamă în acest spațiu coercitiv, spațiu care le desparte de un alt spațiu terifiant, necunoscut, care naște panică și conduce spre alienare. Locul de trecere este pragul, un simbol al așteptării zadarnice. Aflat în fața unui prag, personajul nu găsește întotdeauna puterea de a-l depăși.

Omul se supune regulilor prestabilite și evoluează treptat de la liniștea inițială la teroare: ”Surpriza, punctul culminant în construcția riguroasă a dramei la Matei Vișniec nu înlătură frica, nici așteptarea, nu dă răspunsuri, le potențează, redirijându-le. Panica, suspiciunea, interiorizarea, examinarea celuiilalt, stările inerțiale coroborate cu un apetit lexical surprinzător, ironic și liric în același timp, garnisit cu calambururi, devin la Vișniec mărci stilistice”⁴. Încercând să își găsească dușmanul, căutând permanent să evedențieze viciile și greșelile celor de lângă ele, personajele lui Vișniec descoperă că răul, infernul se află în interiorul lor.

Adesea regăsită în piesele lui Vișniec, așteptarea are ca locație favorită *sala de așteptare* sau alte variante ale acesteia, cum ar fi, *gara* sau *o pensiune*. Spațiile închise precizate simbolizează izolarea personajelor, neputința acestora. Sala de așteptare devine un loc al fricii, deoarece niciodată personajele nu știu ce e dincolo de aceasta. Întotdeauna această sală devine un loc de trecere: „Așteptarea tulbură, naște sentimente contradictorii, neliniștește. Acel «dincolo» pe care-l

³ *Ibidem*, p. 70.

⁴ Ion Cristescu, *Fenomenul Vișniec*, în „Cuvântul”, martie-aprilie 2004, nr. 3-4, p. 321-322.

presupune așteptarea lasă loc fricii.”⁵. În piesa *Ușa*, personajele nu se pot sustrage din acea sală, deși nu le obligă nimeni să rămână. Se tem, dar, parcă dornice să afle ceea ce se întâmplă dincolo de ușă, nu pleacă.

Octavian Jighirgiu numește piesele în care motivul așteptării este preponderent folosit, „nonpiese (sau antipiese) pentru că în ele survolăm împărăția nimicului”⁶. Cu alte cuvinte, așteptarea înlocuiește acțiunea piesei. *Ceasul* este un element prezent în aceste piese, ca mărturie a faptului că timpul nu este de partea personajelor. Alte elemente specifice stării de așteptare sunt *clovnul* și *masca*. De fapt, majoritatea personajelor lui Vișniec folosesc măști, ca soluție pentru problemele și durerile pe care le întâmpină. Masca salvează și ascunde.

În *Ușa*, așteptarea devine universală și zadarnică, iar reperatele temporale sunt anulate. Personajele se plâng de situația în care se află, dar nu au voința necesară de a schimba ceva. Piesa devine o parabolă a morții, lucru evidențiat prin zgomotele puternice de mașinărie și urletele finale care răzbat de dincolo de ușă, după fiecare trecere. Menționarea purgatoriului din final conduce spre ideea de existență cotidiană, care este, la rândul său, o tranziție către moarte.

Ușa este o piesă în care se remarcă dezumanizarea chiar prin lipsa numelor personajelor, acestea fiind numite simplu, *Personajul 1*, *Personajul 2*, *Personajul 3*, *Personajul 4*, care, prin acțiunile întreprinse, devin adevărate simboluri pentru ființa umană.

Toate semnele ivite dincolo de ușă au rolul de a crea ideea unui spațiu al exterminării. Personajele trec acest prag, pe rând, după o așteptare de durată, care nu a fost lipsită de teamă și întrebări fără răspuns, așteptare care le transformă treptat în marionete: „personajele se lasă crotopite de teamă, dar nu au puterea de a se sustrage fascinației pe care această teamă le-o provoacă, paralizându-i, anulându-le orice licărire a voinței, implicit a personalității”⁷.

⁵ Octavian Jighirgiu, *Peregrin prin teatrul lui Matei Vișniec. Considerații teoretice*, Iași, Editura Artes, 2012, p. 81.

⁶ *Ibidem*, p. 4.

⁷ Bogdan Crețu, *Matei Vișniec, un optzecist atipic*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005, p. 131.

Personajele găsesc ca explicație a neputinței întâmpinate faptul că în viață trebuie să îți împlinești toate rolurile, altfel nu vei găsi calea spre tine însuși: ”Un joc înseamnă un rol. O regulă și un rol. Trebuie să treci prin toate rolurile posibile ca să devii tu. De aceea am venit aici”⁸. Aceste roluri sunt, de fapt, măștile pe care fiecare persoană le poartă în timpul vieții, în funcție de contextul în care se regăsește, de persoanele pe care le are în jur, de starea de spirit, dar și de scopul pe care l-a stabilit. Fiecare mască trebuie purtată după reguli prestabilite. O mască nepotrivită conduce spre eșec. Toate rolurile, adică toate măștile au rolul de a forma un întreg, de a construi o personalitate. Din păcate, în *Ușa*, teoria nu se poate aplica, iar personajele se confruntă cu alienarea:

„Personajul urmează un traseu sinuos, dar ineluctabil, care pornește de la monotonia declanșată de așteptare, trece prin angoasă și se sfârșește o dată cu alienarea”⁹.

Bibliografie:

CREȚU, Bogdan, *Matei Vișniec, un optzecist atipic*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005.

CRISTESCU, Ion, *Fenomenul Vișniec*, în „Cuvântul”, martie-aprilie 2004, nr. 3-4.

JIGHIRGIU, Octavian, *Peregrin prin teatrul lui Matei Vișniec. Considerații teoretice*, Iași, Editura Artes, 2012.

VIȘNIEC, Matei, *Opera dramatică I*, București, Editura Cartea Românească, 2017.

THE MEANING OF WAITING IN THE PLAY *THE DOOR*, BY MATEI VISNIEC

(Abstract)

Keyword: *waiting, death, waiting-room, space, fear*

The present article aims to reveal the way in which waiting is seen and prefigured in Matei Vișniec's play, *The Door*. So, the action of the plays is replaced by an expectation of the characters. As space of intertextuality, Matei Vișniec's writings reorganize time and space of human existence, the characters are engaged in a continuous dialogue, but without any solution. The characters can't explain their presence in a closed space, they want to leave, but they are not able to do that. They live in constant fear. What are they waiting for? The end of their lives.

⁸ Matei Vișniec, *op. cit.*, p. 54.

⁹ Bogdan Crețu, *op.cit.*, p. 130.